

32 V. 107/10

Блаже Котески

ПЕСЦИ

821.163.3-1

БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Песни

„КОЧО РАЦИН“
1953

Лирски записи

Зов

Ах овој есенски ден
со сонце позлатен!

Излези, излези брзо
заедно да проскитаме,
исти луѓе да видиме
со иста смеа да итаме.

Срцево ми е денеска
детенце неповиено
од светлина опиено,
од овој есенски ден
со сонце позлатен!

Пролет

Ноќеска слушав песна
далечен топол глас,
утрово сонце ме бакна,
затоа весел сум јас.

Очиве ми се смеат,
како да не бидам луд!?
Од поле децата првпат
донесле врбов цут.

Како да не сетам мака
за твојот поглед и рака!

Спомни ме и ти мене
в срмена пролет и драга –
навечер кога со пупки
се реди твојата снага.

Рамнина

Ој рамнино рано наутро расонета!
Истај го превезот,
замаглицата на шипје напласти ја,
да гледам како те галат полека
ко дланки сенките од облаците.
Би сакал душава по тебе
килим да ја постелам,
би сакал срцево коњ 'рзак да биде,
по тебе раван да оди,
во правје да се прпела.
Ех таго моја!
Се шириш пред мене како жена настрвена
со очи светнати, колкови прстегнати,
жена изгорена,
само не за мене, само не за мене!

Приспивна

Кој ли ќе те гушне
со рацете мали
и со златна коса
санок да те гали?
Кој сребрена песна
на сон ќе ти пее:
„Надвор ветре дува,
месечина грее.
Надвор лисје шуми,
ројот свезден бега.
Јас те сакам многу,
мој си, мој си сега.
Надвор роса роси
и зокумон спие.
Спи ми, спи ми, сонот
убав нека ти е.”

Очај

Жежок, потен ден се свиткал
и како сач се склопил,
до небо денот се усвитил –
облаците ги стопил.

Сите модри ридје наоколу
сонцето ги избриша.
Се слуша само тешко, полека
пламен кога ќе издишат.

Ништо арно мене сега
што било не ми текнува –
мислата далеку некаде бега,
споменот часум секнува.

Да нема еден човек на светов
Од срце да ми е мил!
Колку пепелав, колку клет
животот мој ти бил.

Жежок, потен ден се свиткал,
над куќите се склопил,
до небо денот се усвитил,
облаците ги стопил.

Молитва

Девојче занесен што му се молам,
мртвите вечери што ми го знат,
о колку слатка шедбата беше
со него далеку по темен пат.

А сега болен јас му се молам
на ликот в сништа што ми се вкрал,
веселба јасна, веселба јасна
ил црна мака да би ми дал.

Ил црна мака, само да суни
музика в срце, в бескраен шир.
... Но место песна влегува в срце
некаков смрзнат, безвучен мир.

И ти се губиш печална, зашто
угасна љубов во крвав свет.
Наутро болен од сон ме буди
гарванско јато во стрвен лет.

Шум

Почини, немирна душо,
не блуди в приквечер бледна,
во есенска.

Листот е попаднат веќе,
и ако шум се слуша,
шум е од тага една,
од есенска.

Есенско утро

Урнати селски гробишта,
ни крст - само влажни камари,
и над нив круша горничка –
на ветрот распната –
плаче со сите тајни дамари.
Темно и кално.
По шура скрка магли газат.
Зад нив
цапалки
вода наполнети
тунат во црвеницата.

Смртна песна

Посветена на Н. Вапцуаров

Да те изнесат надвор
во стресен, истинат мрак -
дош тура засилен надвор
и нешто шуми надвор
во стресен, истинат мрак.

Мирно да поминеј сам
пред окрвавено зло,
ако си спомниш нешто
веднаш заборјај го.

Умира секој вик
нечуен в темнина
и твојот смртен вик
нечуен загина.

Полнок'

Загубен жерав в бескраен мрак,
- в бескрај се гласи самотен вик,
самотен вик -
од ветрот скршен, пред мразни зори,
уморни крилја тој ќе склопи
и ќе доврши незнаен пат.
В бескрај се гласи самотен вик
над мртов град,
самотен вик ...
О дали има будно срце
тагата само, и ништо друго,
бескраен само да сети јад –
над мразно поле низ темница
пискот на сама, ранета птица?

Сон

Јас сакам да те знам
просирна, далечна, мила:
од коприна те ткам,
од јасна свездена свила.

И ти во искреста игра
со виор и сињак, сеи и светлина
минеш низ приказен крај,
ти бледо чедо месечинско
минеш низ приказен крај,
и како далечен, и како трепетен,
како радосен свон
суниш во мојот сон.

Јас сакам да те знам
просирна, далечна, мила:
од коприна те ткам,
од јасна свездена свила.

Песна за маслинките

Си тече реката -
никому не му е жал
дека општината ги исече маслинките
над вода молкум наведени.

Јас помнам зора:
беше тиок час
кога човек чудно нешто чека –
оздрави ме, зоро рујна! –
и пак
со задуман болскот секнаа свездите горе,
далечно се ми стана.
Само маслинките тогаш
сами над смирна река
шумеа утеха мека.

Проштална песна

Јужи...

И слушаш забрзан шепот
топол и благ,
пролетни водје, црни водје
шумолат в мрак
и капат стреи немирна песна:
тике-так!

Пролетни водје, црни водје
шепотат тажен разговор:
„Сиротно лудо, многу ке пати!
Утре ќе тргне в далечен крај,
другиден баздриган стројник ќе прати,
срцето таа ќе му го дај ..."
Слушаш - шумолат водје в мрак
и капат стреи проштална песна:
тике-так!

Молитва

Да појдеш ноќе в шума
од сите утајум тајно,
на тиха полноќ да втасаш
до едно место знајно.

Ставити трепетни борје
до небо таму се вишат,
тревите околу бујно
опоен омав дишат.

Нема да истрпи веќе
срце што лудува силно,
со викум ти ќе се фрлиш
на земи диво и вилно.

Земјо, радост и' треба
на една младешка снага.
Лекуј ме, лекуј ме, земјо,
од немир темен и тага

Зимен ден

Бели се тие чорбациски дворје,
див костен во двор се наведува.
Од соба в соба шетка мека жена,
низ прозорец погледува.

Сонченце зимно! Јас во светлината
на зимен ден потонувам
и долго, долго за ноќ раскината,
за меко зборење сонувам.

Врак'ање

Се поврати човек во родниот град
по многу време и мака.
Што оставил еднаш тој не најде пак,
тој не најде ништо
да мрази и сака.

И прошета дента по сокаци сам
со надеж за веселба бујна.
И прошета дента, а штом падна мрак,
тој застана мрачен
крај реката струјна.

А пееше долу брзотечен бран
за нешто што неврат го гони,
и човекот сети во душата жал,
му дојде да вика
и солзи да рони.

Песна

О пеј ми, пеј ми!
Каква песна!
За едно пее
за друго збори:
„Се што си рекол,
се што си сторил,
случајно не е,
простено не е.“

Бура

Колку ненадно иде бурата.
В поле се мрачи, разлава ветар буен.
Демнеме. Сега прва молна ќе светне,
во нас ќе запали силен гнев.
Грмовни тонови, груби, искинати,
и настрвени како душите што ни се
дека во крвје тонеме.
А дали ќе можеш и тивка песна да зачуеш,
како цвет на гради стиснат,
сон, оти смевнато девојче ќе видиш,
како човечкото во тебе да плаче -
дали ќе можеш?

Пустина

Пустина студена, таа што ми ветува?
Ни сонце таму нема ни темница.
И само безгласен ветер прелетува –
глува изземница!

Животе, таков дар не дарувај ме,
само не тишина, само не тишина!
Не тврда немош и скаменување
во глува вишина!

Песна

Да лажеш не е можно,
те мори вистина бесна –
грамот и тагата своја
скриј ја во нејасна песна.
И ако кажуваш тогаш
за пусти вечерни села
- два воза во здивен трк
како се сретиле в мрак –
и ако кажуваш тогаш
за крвав месечев изгрев
над темен планински врв
за црвен зрак,
во чудна сказна се слуша
тага на ранета душа.
Да лажеш не е можно,
те мори вистина бесна –
срамот и тагата своја
скриј ја во нејасна песна.

В крчма

1.

Вино што трпко сјае,
зад мене маглен пат -
и глас со ужас таен
што пее зарипнат.

2.

Засвире виолината,
низ крчма залипан тон –
и плаче горко тишината
небаре дете во сон.

Песна

Кај се дните кога песна
ме крилеше толку пати?
Тие нема да се вратат
но песната ќе се врати.

Не сум сива, прашна душа
што се свила и што трае.
Сакам љубов да ме носи,
во срцево - песна да е.

Во срцево песна да е,
како пламен да ме гори.
Со збор страшен меѓу двајца
таа мене да ми збори.

Служба

Ме дарува младоста луда
да живеам со тебе ведно.
Јас не барам од тебе чуда,
те молам само за едно.

Милозлива повеќе биди,
не руши ја нужната дружба.
Со малку сум доволен, види,
зар тешка е оваа служба!

Спомен за Славеј

Тој час мој заден спомен да би бидел -
јас тебе, вишен Славеј, би те видел
и оној килим по рудини твои
со златест прелив на илјади бои;
би спомнил како со трепет сум пазел
по таа убост леко да би газел.
На цветна лака се намерив скоро,
не цвеќе било - девојчинско оро,
не цвеќе било - малесорки вити,
со нивна лика гора лика кити.
Тој час мој заден поглед да би бидел,
во сиња магла Струга би ја видел;
од врвот вишен, пред неврат да фатам,
о езеро, јас поздрав ќе ти пратам.

Бдење

Мртвило. Синот го нема.
Чувај го, боже, од лошо!
Веќе да згасне се спрема
ламбата кутра во ќошот.

И подзамижува бледа.
Поблизу сенка се мотка.
Мајката молкум ја гледа
нејната насмевка кротка.

Во овој поглед што гасне
полека, меко од сонот,
в зеница морна а јасна
очите мајчини тонат.

И часум сета ја грее
некаква утеха жална,
како да овдека не е,
некаде в далнина дална.

Како да стравот го снема,
маката слабее, мине.
Излези надвор во тремот,
срети го, речи му: сине!

Заспива таа. Без укор
тоне во тишина мека.
Но надвор изгрме пукот,
стресена од сон се штрека.

Сурова година страдна.
Рацете врзани назад.
Кој ли во ноќва падна?
Туѓинци градов го газат.

Љубов

Не иди зашто жалосна би била,
и колку да те копнеам - се ледам.
Што младоста во темен неврат скрила
ме влече назад со измамна сила,
но зар со подбив тоа да го гледам!
Сум сакал, сега цибурина ме свила,
не иди, љубов, жалосна би била.

За непознатата

девичиј сшан, гиелками схваченниј,
в шуманном движешеја окне

А. Блок

Спомен

Не да те гонам како итра срна,
не како галаба в рака да те земам –
јас ќе те кријам во моево срце
како во гнездо ластовица скрита,
јас ќе те чувам како таен спомен
со ужас дека те заборавам.

Разделеност

Тој повев тих и плавен на шалот,
тој блесок црн и мигновен в очи,
но сепак таа разделеност крајна,
ах сепак таа случајност на сето –
па зошто трешти црна веда в срце
како во глуждот на самотен даб.

Трепет

Те молам запри, не пристапуј близу,
ме граба веднаш сепобеден ужас
и колку да се твојте стапки леки,
јас страдам - божем на срце ми газиш.
О тоа пат е на тага и есен
што рони лисја како тихи солзи,
и дека уште прва љубов немам,
те молам запри, не пристапуј близу.

Бегство

Кај што си ти - ми нема среќа,
сум темно жеден да те гледам,
сум горко морен да те следам.
О таа штура, штура близост!
Јас минам низ град, лутам в поле,
јас барам тивко и скришно место.
Но таму стои трепетлика
со молскав трепет на твојте плеќи,
пак пред тебе сум јас темно морен,
сум пред тебе - ми нема среќа.

Жед

А како мреам кога те гледам,
не знае никој, ниту ќе знае.
Тоа е подла жед - ќе речеш.
Тоа е потез на жедна рака
до ѕвезден предел - јас ќе речам.

Грабеж

Да можев да те грабнам како змеј
со силни вилни ветришта и мрак,
па макар колку омразен и грд
и свесен дека пак презрен ќе бидам,
но барем сиот опиен за час
од силата на таков грабеж див.

Лик

Достапни ми се ликовите машки
од кои тврдост и суровост бие,
достапни ми се и муцките врашки
со сета гроза што ја носат тие,
достапни ми се - ги гледам со смешка,
но твојот лик е неизвесност тешка.

Успивање на болно дете

Засти ми, мило, смири се веќе,
болно си, мое сине.
На сон ќе видиш јагне и цвеќе,
болката на сон ќе мине.

„ Мајчице, санок над мене биди,
чувај ме, страшно ми е:
на пајажинана онаму види
жолт пајак крв што пие!"

Не, сине, тоа месецот грее
и ѕвезди в небесни страни.
Не бој се, мајка санок ќе бдее,
нани ми, нанкај, нани.

Рж

Нужна спокојност на подведени старици
и помиреност со судбината.
Некаков говор тих, едноличен, скржав,
зборови сосем секидневни
шепотени од суви усни.
Но кога ветрот ќе задува:
потресуван е со главите,
нескладно мавтање со рацете,
и некаква песна длабинска, молитвена,
тажна како музика
во летна пладнина - на селска станица.

Пченица

Смела исправеност на девојки
кои не се плашат од своите гради.
Модри цвеќиња им се в коса,
рацете силно стиснати до снагата,
а сепак прстите мислено жедно испружени
за прв допир.

Ах, тоа е хор девојчински -
до меѓата на сцената се наднесува,
како сладок талас да не обгрне чекаме,
но само звуците не грабаат на една силна
песна
што одушевува, и веднаш нажалува.

Мак

Ова е прво одделение од девојченца
на мајски излет излезени в поле.
Тие се држат уште за рака,
бели пеперуги на главички им паднале,
само на едно - црвена,
па сите за да ја видат
на прсти се поткреваат.
Трепетат, трепетат, трепетат пеперужни
крилца

од момирокот на сонцето,
блискотно се разлетуваат
и пак се збираат во дечинско оро
со песна просирна, свечлива, сунлива.
А учителката?
Таа е тополче:
малку понастрана само на ледината,
далеку некаде се загледала,
сета намовнува од лекиот ветар.

Јаготки

Ние сме црвени усни на земјата,
румени нејзини целиви!
Фрли се диво на неа,
бацуј ја, бацуј, бацувај,
дури не сетиш при засенет поглед
дека е целата до тебе стегната
и сладосно издишува.

Пролетна вечер

Во десет навечер,
во час необичен
се споулавија сите скопски петли:
танчат гакерите,
јачат бендерите,
од мрачни дворови пискоти летаат
накај небесата светли.

Еј, се разбудија!
Во градов најглавен
- по пропис ли, по ред ли? –
од кај се изнајде олкава чудија
бедни едноженци петли.

Аа, сега ми е јасно
што кикиригаат страсно!

Во дворот небесен,
далечен, чудесен,
излегла кокошка златна,
сега се прелива,

шета горделива
по сињи свилени платна.
Со златни зрна се храни
во тие небесни страни.

Еј, кикиригу!
Еј, кикиригу!
Јачи насекаде тука
машката ука и бука –
дални се небата светли,
жални се скопските петли.

Кумановскиот превој

Кога во Скопско пченицата трае
и 'ржта молчи во надгробна тага,
овде е едно брановито море,
ширина плавна и пучинска песна;
душата - долу таговна и млака –
овде се дипли сè талас по талас
ко што се диплат тие шумни житја
пеејки: пливај, пливај, пливај еј!

Песни за Фауста

Прошетка

Да, ова не е само мисла
а роса, пчели, небо - спас!
Но, Фаусте, ти доста шета,
ај назад веќе. Имаш час.

Искушавање

- Сакаш ли небо од црни очи,
кажи, јас можам се да сторам.
- Пушти ме, враже, јас треба сега
за јат, јери и јер да зборам.

Чекање

Пак пролет. Вечер. Улица пуста.
Ти чекаш веќе десет лета.
Но нема, нема, нема, нема,
нема да мине Маргарета.

Навреди

Кога би можел да ги изумам
трите навреди во мојот живот -
ох колку лесно би живеел тогаш?
Но тие тука се, присутни везден,
но тие живи се - будни и в соне,
и тие низ себе се пречистуваат
со привкус горчливо-тих.

Матуранти

Кај се тие испрчени гради,
кај е оној смел и широк чекор,
кај сте нади, кај сте слатки Нади.
зар да трае само горчлив прекор?

Кај е оној поглед жив што гори
како в мрака огневита трага,
кај сте зори, сонувани Зори,
зар да трае само скришна тага?

Нова младост нашата ја втори,
матуранти пак во паркот учат,
а навечер викот им се ори,
низ корзото како река бучат.

Пак го гледам оној широк чекор
во идноста напред: ура! ура!
Лептир-машни, вас чудо ве чека!
Ах да не е оваа матура!

Икона

Ти немај зазор од мојве очи
кога те следат со тажна верност:
тие се скромни зографи само
тие се мајстори кротки од Гари
во чудно дело внесени сосем:
тие ти коват позлатен опков
околу твојата света лика.

Гугучка

Гугучке
страсно грлено зборување,
Гугучке
преграб црн околу вратот,
Гугучке
жедост за крилато милување,
Гугучке
жал за милиот и братот.

Ангелот на Света Софија

ти којшто толку време мина
под малтерот на ѕидот мрачен,
пак слободен си в простор зрачен
- о сине тих на мисла сина –
со живот пак ти гори видот
и зори како небо ѕидот.
Но таа лика што се крие
под малтерот на мојте гради
и - утеха од дните млади –
по убост како сестра ти е,
не, нема мајстор да ја спаси,
со мојот живот ќе се згаси.

Калемегдан

Го сакам ова место покрај Сава
во час на самрак, на стаена врева.
Ко водјето на таа речна става
и мојот дух со спокојство се слева.

Од Калемегдан сум слегувал често
по скалите под стари влажни сводје
до ова мирно предвечерно место,
до шепотот на тие тихи водје.

Но колку време, какво време мина
од дните кога овде сам сум шетал!
Си текла, реко, в далечина сина
и една младост текла без да сетам.

И еве пак во самрак сега идам
на брегот речен по патека знајна;
ме сили нешто се потих да бидам
ко човек којшто наслушува тајна.

Се потихо се гласи стапка сека
и како бран се слева мојот живот
со ритамот на таа ширна река,
на таа мирна приквечер со дивот.

И јас сум само бран што леко тече,
се плиска, шуми, се смирува, трае,
и макар мрачен неврат да го влече,
но сушноста тој сепак си ја знае.

Јас течам, течам... И своите стапка
јас сам ги слушам на брег како в сонe,
јас бран сум студен од гушнати капки
и тонам како песната што тоне.

И покорен на таа плавна песна
се кревам горе па брегот го љубам.
О време, сето брановитост свесиа,
зар зеде нешто и зар нешто губам?

Не! Тие стапки во приквечер јасна
ги слушам веќе една вечност цела
и не велам: ти пусто, младост, згасна
а - ти си уште жива, младост! - велам.

И само жалам дека немам спомен
што појарко во свеста да те роди
од овој ритам на стапките, ломен,
од шепотот на тие тихи води.

Скопје

Ти што ќе стоиш на Газибаба,
потомче - чуј:
одовде и јас Скопје сум го гледал,
а денот беше пролетен, од тие
кога во меко единство се плетат
свежите линии на крововите
и сека топола е - зелен водоскок.
Со поглед малце премрежен сум бил
(одошто - молчам)
но видовит и јасен.
И знај:
јас сетив дека овој повик мој
е најсмел заграб во иднината,
со твојот дух е преграб, јас би рекол,
и како остра секавица сече
век по век тој,
и вика, клика, рика:
Мисли на мене!

Бунаита Карпошова

Во 1689 година го разбунтува Карпош против беговите
Кумановскиот крај.

Оган ја разгоре ноќта,
пушки немирници сунат
народе стануј,
збирај се војско!
Буна се крева,
буна!

Карпош од Карадаг слезе,
од село в село ита,
планински виор ги разлулеа
зрелите в поле жита.

Народе стануј,
збирај се војско,
рипај машчио,
сиромашчио,
гола-боса!
Грабај
кој има - кременарка,!

кој нема - ластегарка,
сор и коса -
удри го- бејското племе,
темник нека го земе,
виор в пустелија нека го расее,
пчошкото семе

Каде поганци од кулите
сосе пискулите
и булите?
Нема да куртулите!

Крвав ви иде Еремија -
в десница сабја му трешница,
в левица гламна горешница.
Страшна е раката
пито плаќа за маката!

Зора зазорува -
а по сите патје
идат лути сватје,
чекај, кумановски граде,
ќе тропнат на твојте вратје,
отворај визби, амбари,
токми дарови –
Карпош ти води свадбари.

Буно Карпошова,
селанска веселбо!
Црвено вино
—црвена крв—
на пат се лее,
јуначка песна се пее:

На крала кралство ќе земеме,
на цара царство ќе земеме,
земја ќе ослободиме!

Идат...
А крај пат,
на сув брест качен,
Зија-бег - на високо.
На рамо гаргач држи
место сокол.

Зијо,
змијо
на капина префрлена,
еве ти за белите
што ги чинеше,
душата што ни ја кинеше,
еве ти за беделите,
за кулуците по неделите.

Идат...
Бајрак крвавее,
пушки сунат –
народе стануј,
збирај се војско,
буна се крева,
буна!

Монологи и дијалози

Спомен

Ми останаа во умот белите магли
и една пуста есен по нашите полиња...
Бегаше возот наврнат, жално рикаше,
бегаа селата есенски од мене
и ридје голи тонеа во далечината.

Беше расплакана, кална приквечерина,
чад ми влегуваше в гради –
за тебе мислев, земјо татковнино,
тага се склучка в гради.

Како да не бидам тажен штом гледам
што е нашево сега, нашево минато:
бакалски носеј пробесени,
бечви процовцани, унечки измацани;
селански очи тресливи,
раце испукани, умој исчукани.
вратој наструпени,
глави ничкум наведени...

...А тие - деца пргави
на света борба ветени –
потурнати, поплукани,
на раскрсници крвави
умирале ужасени.
Тие, на небо пустелинско
од темницата штреknати
метеори угасени!

Бегаше возот тогаш наврнат,
рикаше во темницата;
така рикаше мака во мене
дека сум роден во згазено племе...

И зошто сега пак љубов ме враќа
кај тебе, земјо песочлива?
. . . Длабоко в дупка остана спомени
за бели магли по нашите полиња,
за песна од налани по нашите калдрми...

1939

Дијалог на полноќ'

(Човекот си се размислува в постела.)

Како се измеша веков,
косата да ти се крене!
Н'остана живот за нас,
за бурокуќници,
за прокопсаници,
луѓе чесни домаќини...

Си збиркал, се вели, еднo друго,
си пустел, си шурил -
в бочва винце си турил,
сиренце в каченце,
в амбарче брашенце,
на чингел пастрмца,
си робувал да си пригодувал –
како бурокуќник,
како прокопсаник
и домаќин човек.

Крмнак сум заклал,
колбаси сум наклал,

сполај му на бога,
гревота да се жалам –
арно ми пушти прасето,
стопив три канти сало.

Компири, грав,
ти реков - ми рече,
од немачка, далеку била,
немам страв.
За цела година
има да кркаат дечињата.
Откај комшиите, богме, сосе черга
кај нас ќе минат глувчињата.

И слобода чекавме,
и слобода ни дојде:
напи си се винце,
и што песна милееш
можеш да си испееш.

Што сакавме - си имаме,
се ни е арно и погодено.
И пак тие пци
бунтови креваат,
очите си ги вадат –
заради нив сега
цел народ да страда.

Како се смеша веков,
косата да ти се крене!
Си збиркал, си пустел, си стекол,
а сега од страв водвор да не можеш
асолно да си се исекнеш!

Нити со мерак најаден, напиен,
нити човечки наспиен:
ноќе, што било ова
саноќ да се пука –
кутрата, се стуткала жената,
а мене срцево тапан ми чука.

Знаеш богдачува што бидува?
Никој не те праша: прав си ја крив.
Туку ти рикнала пред порта мечка:
денес ундисуваш,
утре те нема жив.

(Надвор е бура, кој да ја разбере темницата
налудничав, вие ветрот и можеби кажува
утеха:)

Јачи околу во темницата,
можеби таму дрвја се корнат
и со ветрот, и со дождот, со темницата

ноќта очаена издишува,
остаена, смртно ранета.

Не бој се,
висок е сидот,
портата и на жапка заклучена,
в кревет
под два покрова
не затинај ги ушите –
ние над друг плачеме,
со смртта што се знае,
со ѕвезда роден на чело.

Тебе во домата ти е
како во ковчетот Ноев:
крвава пена да врие надвор,
тој докрепува јак.
Инаку како животот другиден
да се намножи пак?!

Јачи околу во темницата,
можеби таму дрвја се корнат
и со ветрот, и со дождот, со темницата
ноќта очаена издишува,
остаена, смртно ранета.

1941

Две другачки

(В затвор на „свиждане“ - 1942 година.)

Затворницата

Ами бебенцето, слаткото, слаткото,
камо го - еднаш само да го гушнам!
Кажи - си гука? Боже - да го слушнам.

Другачкаша

Со глас се смее, како прле прета
и со рачињата само лета, лета.

Затворницата

Зошто не го зеде? Да го донесеше!
Детински очи да погледав тука,
детинско срце да сетев кај чука.
И ти - за толку смислена да си бидела:
од кога, еј од кога детенце не сум видела.
А сега брзо кажуј како сте, како минете,
за себе кажи ми - сакам се да знам,
јас тебе уште за прва друшка те познавам

Другачката

Што да ти кажувам?
За тебе жал ми е ...

Затворницата

Зошто?

Другачката

Те нема - едно да бидеме
и кај ни срце сака пак да си идеме.

Затворницата

Сега е друго. Не може сега.
Но ете и мене мислата често ми бега
во дните кај вас водвор кога седевме,
за тие смеи,
за игри, за се и
за тоа со каква надеж животот си го редевме
Ти после замина,
јас на друга страна.
Четири години ... со мене оттогаш
многу, многу нешто стана.

Другачката

Одвај те препознав.

Затворницата

А ти си истата.

Другачката

Да знаеш колку си од мене тажена...

Затворницата

Немој! Јас не сакам солзи и пискоти.
А речи како си - со дете, мажена.

Другачката

Самата знаеш - нови домаќини,
не ни е се погодено.
Пак и времињата не се.
Главно во слога си минеме,
колку што може збиркаме,
за куќата си спремаме
што треба да откинеме.
Така е, не, баш послатко –
се сама да си редам.
Куќата многу барала,
јас дури сега гледам.
Ретко да излезам: кино, слаткариица,
штом не е на дуќан мажот ме води.
Некогаш детето в парк ќе го прошетам,
некогаш остај го, на корзо оди...

Затворницата (упаѓа)

На корзо? А зар има уште корзо?

Другачката

Има, до седум.

Затворницата

И одат така - ред по редум?

Другачката

Да, само векот е некако глув.
Те чуди?

Затворницата

Дека првпат чув.
Мислам ... се вртат опашките вешто.

Другачката

Ти ми се смееш. Да не згрешив нешто?

Затворницата

Не, мила! Гледаш - ти се радувам.
Но има луѓе - в гради пајажина, - празно.
Се сетив за нив и ми иде штуро, мразно.
Јас ќе ти кажам за брат ми и снаа ми:
дошле - тој се тутка, таа се срами,

подколтнати - на прсти газат,
одвај шушолат, в очи не ми се пулат,
од срце нема збор да ми кажат
и оти Лазар бил жив - ме лажат.

Другачката

Не вели, може!

Затворницата

Е мртов, отепан, одамна веќе знам.
Па што? Што дека? Го убиле...грозно...
Да премирам? Да плачам? Да зајдувам?
Не! Ке траам!
Отепан уште појќе јас го љубувам.

Стражарот

Стига!

Затворницата

Одам. Засега што да си кажеме?
Дај да те бацам, дојди пак –
но лудо, ти не тажи ме.
(Си оди.)

Другачката (плаче)

Сирота...

1942. 1951.

Средба со Жинвифов

поема

„Безумец, безумец, душа ти ленива, -
Ја чух невиден и таен глас -
Спрегни плуг за заборавањата нива,
Че блиска ет доба, близок ет час".
- Готов сум, сја клнам, да изорам нива.,
Кажси, кој си ти, невиден глас?
„Чуј! - загрме, глас сја отзива –
Ја сум Божсиј гнев, народен глас".

В стаја затворен, самичак лежиши,
А дух ти стават див и мрачен.

И днеска трпиши, и утре страдаш
И неусетно как свети сја топиши
И в тешка болест, в постела падаш,
Дор в чрна землја ти ќе сја стопиши.

Што ви направихте, кпиги многобројни?
Ви каков донесохте плод?
Усмалихте ни вие мани безбројни
На горкијт тој ..ми народ?

(Од песните на Рајко Жинзифов)

1.
На стара Москва улица мирна.
Минам - и минат матно
два сиви реда уморни куќи,
а в небо - кубе темно-златно.

Противна назад градската бука,
приквечер мрежна се фаќа.
Чудна е таа тишина тука,
времето назад го враќа.

И ми се чини - ова не сега
а пред век станува ова,
и дека тука ќе те сретам
за дружба чудесно нова.

Јас би те познал веднаш, мислам,
по твојот опул мрачен,
по одот брз и литото палто
по ликот сув и мачен.

Јас би те познал и би те запрел
ко земјак стар и добер,
но ти си мрхов одамна веќе,
стемнет во мракот гробен.

2.

И минам овде сега
каде што ти си минел,
но нас со црни далги
не дели еден век.

И ете срце ми сака
на твојот гроб да дојдам,
над гробот твој да запрам
во мисли потулен.

Но кој - пат ќе ми каже,
кој ќе ме доведе таму?
Никој...
Сиракот умрел
в туѓина, в матен ден

и згинал споменот негов
и никој не идел веќе
таму каде што заспал
тој - заден мртвенски сон.

По вечер вечер гаснел,
се нова трева расла,
и ноќни пролетни водје
срамниле незнаеи гроб.

3.

И што? Зар може смртта стара
тој час на видок да го земе?
Штом срце сака и мисла бара,
измами ме, ти црно време!

Мој претходник, те викам денес
јас, што по исти пат се трудам.
Знам - можеш да ме судиш мене,
знам - имам право да те судам.

4.

И еве како одглас в душа

збор темничен и слаб се слуша:

„Ти пошто мене ме знаеш,

ти што по толку време

ми носиш од дома глас?

Зар в песна си ме сетил?

Не в песна животот мој е

како што јас го знам.

Едно е поет да бидеш,

друго да жолч те јаде

одошто многу сакаш,

одошто скован си..."

5.

Јас нејќам близок да те спомнам
кога на некој пир си се нашол.
Си станал, велат, во царски дом и
си кренал и ти поздравна чаша.

Си имал тогаш поетска става,
ти трептел гласот, поглед се влажел,
и за славјанска дружба и слава
здравица дури во стих си кажал.

Слушале царски генерали,
со многу лустри домот светел.
А тебе в грло вик те давел,
нешто, до солзи чисто, си сетил.

Јас нејќам тука да те спомнам!
Ти нели в кална ноќ се врати
со празна душа и снага ломна,
со срам од лага, човек - што пати.

Јас тебе в мрачна те гледам стаја
в приквечер зимна, сива; слепа.
Надвор е бура. Див ветар лае
и некој гробно на врата клепа.

Ти си се свил на тврдо легло,
по сека жилка мраз ти тече,
со сува рака зло те стегло,
офтика гради со нож ти сече.

Од таа немош - плач те стиска
дека си распнат, сам и дробен,
и скршен дозив в гради писка
пред ноќта слепа на прагот гробен.

И што да спомниш сега спрема
оваа проста, јасна мака?
Видело нема, ближен нема
на чело да ти сложи рака.

Далеку твојот роден крај е,
далеку, матно Вардар тече,
остана само спомен таен,
мирис на летна, штуркава вечер.

Но зошто спомен, солзно-трепкав,
пред очи како жар што горат
и споро длабат во мракот лепкав
за малку надеж дури се борат?

О, смете ветрот лански лисја
и никој нема да ги врати.
Зар твојот живот треба исто
по пусти патје пуст да фати!

Та срцето се праша, тажи
во часот суров на судно време:
„Што животот те дари, кажи,
што смртта, кажи, ќе ти земе?“

- Без радост овој живот мина
кон слобода во скршен порив –
мој дален роде, еве гинам
а толку малку, малку сторив.

О зар ќе згасне мојот спомен,
мојата мака и подвиг буен?
Кажете. Сам сум ... Викам. Молам.
Зар никој нема да ме чуе?

И оди викот твој низ мрака,
цел век се талка тој вик од очај,
цел век ја гласи твојата мака,
цел век не дели. Но јас го дочув.

6.

Старата Москва е тука. Сина
приквечер на улиците слага.
Јас минам кај што и ти си минел,
ме стега некаква тивка тага.

И еве срце ми сака
на твојот гроб да дојдам,
над гробот твој да запрам
во мисли потопат.

о нема кој да ми каже
ти каде мир си нашол,
ти каде сон си заспал
туѓинец непознат.

Ти мајко наша, попусто расна
мажи со свездено чело:
нивната младост в туѓина згасна
и глува смрт им беше делот.

И мрак над споменот нивни се сипал
и був над гробот им пискал.
А ноќе дождец есенски липал,
навевал ветрот лисја.

7.

Мртов си тука ... Сенка без спомен.
Но тебе зар тој дел те чекал:
да бидеш име во прашен том и
лист пожолтен в библиотека?!

И првиот сум јас што сакам
очи во очи да те сретам.
И прв ме жижна твојата мака
за тебе близок, жив да те сетам.

Ми треба другар ... Штом јад ме стиска
и срцево е студен камен,
јас кај да најдам душа блиска
со жизнен да ме стопли пламен?

Кој помош ќе ми даде тогаш,
со таен повик да ме викне,
со очи полни прекор, строгост,
кој до дно срце ќе ми вникне?

О другари, зар од нас секој
во немир ликот не го будел
на оние низ мрачни векој
што носеле на подвиг удел.

А Жинзифов? Во први зори
тој орач беше на пушта нива.
Па живеј таков и во нас гори,
о Жинзифов, ко љубов жива.
1946. 1953.

Ракување

поема

Вечерта на 2 септември 1941 година. Мансарда на една висока куќа во притивната софиска улица. Тоа е станот на поетот Коле Неделковски. Тој седи на масата, прелистувајќи го, занесен во некаква мисла, зборникот на Миладиновци. Рацин, во шетањето низ соба, во овој момент е запрен пред отворениот прозорец. Светла над градот се до далечината, како некакво ниско небо. Се чувствува преку крововите пријатен дах од блиската градина. Горе допира само благ шум што успокојува и што ја затвора самоста.

Коле (Погледот му се застојува, чита во себе, а после гласно со гест спрема Рацина ги повторува стиховите:)

„Момето одит на езерото,
Да ми налеит бисерна вода...”

Бисерна вода...
Та гледам таа жива вода,
жуберлива.
Со срце, не со усни, би ја пил
од бел грст на девојче,
кога се прелива
да не знаеш што е во него збрано:
кладенче,
сонце,
бела гулабица,
милување.
„Одит момето на езерото...“
Како да гледам модра далга,
а по неа друга, тивка, се шири,
и така до далечината,
до полно смирување, -
и мислата што ја следи, се поспокојна,
таму се стопува со нешто :широко,
со една свежа и раскошна душа.
Не знам, но за мене е тоа –
најприсен допир со родината!

Рацин:

И тоа трае миг.
Ах, далечен призор.
Друг шум јас наслушувам,
шум на крвта што секогаш е во нас,
шум на црвени, бурни езера,
зад работ на кои,

секогаш,
некакво сонце изгрева или зајдено е?
Родината -
низ тој шум прашање вечно:
како во животот?
Како со луѓето?
Со љубовта и омразата?
Со себе како?
Лесен одговорот во збор красно срочен,
со важност за сите, со важност за сегде.
Тежок кога безброј пати
човек треба да го дава.
Родината?
Видиш каква мисла:
врсница таа е наша!
Ние ја растеме во себе,
смртни
а за вечност жедни,
неа
што треба вечно да биде!
Погледот в срце -
блесок в ноќен вир,
и зборот нејзин:
„Пред чинот сме веќе,
доста несталните возбуди на песните!
Не закопујте ме
во жабјакот на млаките души,
не оставајте

пајажина да ме обвие
во срца колебливи.
Сонце сум - својот изгрев го сакам,
слобода барам -
изборете ја
Ах, како ветар дахот да ми мине
над мајските 'ржје,
и тоа таласање -
на тревите да им се предаде,
на лисјата. да им се предаде,
на рамнините,
на 'рбетите од планините,
и подалеку -
на езерата да им се предаде,
да биде докрај една слатка морница
по снагата од сета наша земја!"
Родината:
Не спокој е таа,
ниту езеро мирно,
судбата на животот наш е тврда:
верност бара
напред кога не праќа,
на паднатите по нашите распаќа,
на самите нас,
да најде веќе смисла - жртвата.
Како ќе постапам?

Коле:

Пред сите еднаш реков
„во дните тешки да бидам верен!“

Врсница наша - што убаво,
како свршеничка љубов звучи!
Со сè што кријам во себе тајно,
од себе надвор -
и' припаѓам.

Во часот суден за таа љубов
како пред смртта би сум стоел?
В зеница како би и' гледал -
неизвесност.

Но човек треба да се спрема,
и ми се чини и јас се спремам.
Чудно чувство имам откако сум решен,
од слабост е тоа, знам:
во сè ми бара мислата
жаловна сладост на разделба,
горко уживање:

Сакам да гледам ластовечко гнездо,
кога ги храни мајката голите пилци:
на полно, распеано срце тогаш ми личи
но трошноста му ја сеќавам
пред ветрот,
и глувата негова тага есење,
првата ноќ кога останува празно,
од своите жители напуштено.

Сакам да прошетам низ стасана пченица,
в зори пред самиот почеток на жетвата,
кога на едниот крај жетварите
веќе завратиле ракави,
и српот блеснува со првото сонце;
тогаш е нивата уште полна тајни,
полна шепот меѓу класјето и цвеќињата,
но потпотполошката, возбудена за своите
јајциња,
добро не и' вештава:
вечерта таа ќе биде жалосно стрниште.
Сакам осмев на случајно сретната девојка,
уловен на минување,
којзнае како жижнат:
од стек на мислите само нејзини,
го сакам заради жалбата
што е неповторлив
и што е ведно прв и заден поздрав.
Затоа толку песната ме трогна
за момето на езерото,
затоа така живо си ја смислив
бистрата вода во момински грст:
поезија е чиста таа вода; -
но ако не ја испие жедното срце на човека,
неа ќе ја испие жедното срце на сонцето
или земјата - росинка по росинка.
Ах, таа водичка е само миг
што збрал се од светлоста, свежеста и
убавнната
во една дланка,
и што со сета убавина гине.

Раџин:

Кажи, дали мислите ни се толку блиску,
и едно претчувствување ли е тоа,
и една жед?

За жива струја и јас копнеам,
но да е таква - утока што нема,
што нема крај:

дека не по песок тече,
бели камчиња ронејќи,
и не низ трева со смеа се извива,
игралита и сунлива
иако млако спокојство ја чека.

Не!

Таа тече од срце до срце,
колку што срца народот го чинат,
ах, смисли ја

широчината на тоа корито!

Таа во безброј водопади се прелива,
блискотни,

од срцата на старите
во срцата на децата,
во обновата на колената.

Ах, смисли ја

бескрајноста на тоа течење!

Сладок шепот, сладок плискот,
преливи на сонцето и месечината,
ноќни приказни,

и бучење, што страши, во далечината,

и пијанство од виножито
во вриеж на пени,
и сето тоа во човечки гради!
Таа струја ја жедувам -
поезијата.

Ја знаеш старата сказна:
два рида се биеле,
ќе се делат здив да земат,
и се загнуваат:
снага со снага се урнуваат,
со остри спили како со заби се колат,
та оган прскоти од чкртањето.

А меѓу нив, среде, во лака -
кладенче жива водичка:
секаква болка смирува,
секаква рана лекува,
кој ќе се напие од неа
умирачка му нема.

И јунак таков се нашол беше
да ја превари силината на планините,
да го издржи жарот на нивното збивтање,
од живата вода да изнесе
на мирната светлина
денот каде што почнува.

И ете, ми се чини,
ние во исти подвиг сме тргнале,
жива вода да црпеме,
меѓу два рида што вилнеат,

в срце на луѓето да им ја влееме -
живата вода на поезијата.
На бунт денеска таа треба да крева,
на жртва мал и страден народ да вика,
и зборот веднаш дело да стане!
О, треба да сме триж силни по дух
деца на малó, потиснато племе,
во бурава на светот,
на татковина - што први смисла,
први слободен облик и' даваме,
на поезија творци
први од срцава што ја извираме.
А кај е во нас, дали ја има
на оној древен јунак силата?
Долгот го знаеш,
но ситен да се сетиш - страшно!
Дали се чудни тие сомневања?
Кој ќе ни прости?
Кој ќе заживее со нашава душа
и тогаш кога веќе ќе не нема?
Коле (Тој му се доближи дури траеше
ова зборување и сега се двајцата еден до
друг спроти ноќната рамка на прозорецот:)
Дај ми ја раката,
молчи, доста!
Сладок и чуден часов е за мене,
душа со душа божем се прелева,

како далгите на езерото,
сé подалеку, се пошироко,
до она полно смирување;
како крошните кога ќе запрат
од лелањето,
а две близначина во ннв
тукушто заспале.
долгот го знаеш,
патот го знаеш,
и надеж имаш во чинот на жртвата.
Ах убави и ненадни на животот се игрите...
Ништо повеќе - само трепет на тревка,
одот на мравка како возбудува!
Но пак сме среќни ние
пред сека разделба...
Доста е олку можење,
верата, верноста наша,
за тие по нас да дадеме
на срцето мерка.
Жалај ги тие што биле,
тие што идат,
и жедни за вистината,
дека в срце ги клука,
устремени кон неа,
сепак - иде такво време -
каде е таа не знаат,
во црно, пално беспаке се губат
како жерав со пискоти

во зимска ноќ непросирна.
Ја гледаш книгана онде
од која вечерва зборов потече?
Сети се како умираше тој поет
во влажна зандана,
сам,
каде што очите на смртникот
биле светлост единствена.
„Да видам Охрид, Струга да видам!“
Ако таа мелодија го испраќала,
колку безнадежно, пусто му звучела.
Негова песна, а може
само издив му се чинела
што гине од срце откинат,
без трага за човека,
и никој ништо
за еден живот
нема да знае.
А сепак колку пати тој издив
и нашата душа ја разлелеал,
и колку ни е близок овој човек!
Вечерва со нас го чувствувам,
како жив да е овде,
(Нагло се свртува)
како да иде и тој кај прозорецов,
благ му е погледот и призивен,
тих осмев, срќен иако истрадан,

на усните,
сé уште само мене ме гледа,
јас му ја подавам ракава,
ах, колку слатко, колку чекано ракување!
(Се потресува, поминува со дланките преку
очи, и пак, озарен, му се свртува на Рацина)
Призрак!
И нас некој вака ќе не спомни.
Но ти си овде,
тебе можам вистински да те прегрнам,
мој драги друже!
(Живо го прегрнува)
Биди весел,
сета радост на овој час да ја преживееме,
ова барем не е преграб за проштавање!

Епилог

Истата таа ноќ ... Вака е опишан настанот: „При опит за арестувањето му, на 2 септември 1941 г., од софиската полиција, како член на една македонска диверсантска група, доследен на гемициите, Коле фрла една од бомбите против групата полицаи, со надеж да си пробие пат, и гледајќи дека тоа не може да му помогне, се фрла преку прозорец од шестиот кат на неговата мансарда за да не се даде жив во рацете на врагот.“

Кон ова ќе прибавиме уште една подробност: на масата се до другиот ден стоеше книгата отворена на истото место. Преку двете страници беа отиснати, со крв, ранетите дланки на Колега. Тоа беше неговото последно ракување.

1951.

Игра со дете

На ќерка ми

1.

Дај ми ги рачињата,
здружи ги прстињата,
нашата игра да си ја почнеме
стара и проста
но шалава доста:

Чук, чук!
Кој чука?
Стојанче.
Што бара?
Оганче.
Влези,
земи си.

Враже, таму кученце си скрило
и се смешкаш лукаво ко сребро,
и се смееш како изворче!

А пак мене - зошто сега веднаш? -
пред портата на срцево
сенка ми застанува,
со студни прсти некој тихо тропа:

Чук, чук!
Кој чука?
Тагата.
Влези внатре.

Јас жалам дека сивило ми паѓа,
пепелав плашт,
на споменот за твојте дни и игри,
о дете мое!
Нели сум за нив сведок единствен,
а правам таква изневера страшна:
јас немам сила она да го чувам
што ќе го бараш ти по тајно чувство,
што ќе го барам јас - со горка жед.

О расипник!
Ти криеш вземи благо сека ноќ
а дента веќе забораваш каде.
Ко огниште коледарско е умот:
взори напуштено,
снег го премрежува,
жарта пишти и гасне,
и јагленче е споменот.

Па кај е, кажи, оној блесок прв
на првно запче?
И кај е, токму каков беше гласот
на она слатко гугање?
Знам! Знам!
Но зошто веднаш појасно ги гледам
во утро пролетно
во дворот наш
двете гугучки на кајсијата?

2,
Ништо.
Така.

Мило, ти се смееш како сребро,
ти се смееш како изворче: тече
смеа во браздичка бистра,
по зелени тревки,
пее смешна песна,
скокотлива игра -
за прстињата
на ножињата:

Малото прсте - просенце
а до него - бобенце,
а до него - грозјенце,
а до него - лешнице,
а до него - јагодче,
врапче да го чапне,
шатче да го лапне!

Ти го криеш лукавото палче
полно скокот, полно итрини:
оно знае - каква радост тогаш! -
од скинато чорапче да сирне
како глувче.

Ќе го начекам.
Ти се смееш сунливо ко сребро,
ти се смееш како изворче.

Очи, очи на моето дете!
Со вас зборам - и се радувам,
а со себе - се нажалувам.
Игро проста до животинско!
Кај е она спокојство на лавот
што го шарат од решетки сенки
но тој има толку широк усмеv,
мудро смирен поглед,
кога својте дечиња ги гледа
со опашот кај му играат.

Сине мило!
Ти го славиш твојот голем татко.
А јас -
кога од некаков израз
по лицето сенка ќе ти мине,
трепет што го мислам само мој -
се плашам:
да не некој миг
некогаш
по исти начин како мене
да преживееш.

Пред портата од срцево
некој запира,
чука,
праша:
може ли срце - лебна трошка
некого да засити,
може ли таа ломна стреа
некого да заштити?

3.

Сине мило!

Твојот татко глуви битки бие,

ти си само негов верен војник,

само еден,

ти ја следиш неговата сила.

Ако паднам во дневниот подвиг,

ти ќе треба со своето снаже,

сине, само да се исправиш.

Зашто - дете, тоа звучи гордо!

За сè мрачно и мачно во светов

имам една насмевка на татко

и со неа понемирен грч,

а ти имаш верба ужасна,

сине - дојди да се гушнеме,

не лути се што те стискам толку!

Во играта секој нешто влага:

да се гушне смеење и тага.

1953.

ЗАБЕЛЕШКА

1. Во циклусот „Лирски записи“ се собрани песни што повеќето првпат се објавуваат (само неколку беа печатени одделно). Се редат во временски ред. Првите од нив потекнуваат уште од 1940 г., последните од последниве денови.

2. „Буната Карпошова“, печатена првпат во 1949 г., беше замислена како прва песна од една поема што, меѓутоа, остана ненапишана.

3. Во делот „Монолози и дијалози“ првпат се објавува „Спомен“, а „Дијалог на полноќ“ првпат во целост. Поемата „Средба со Жинзифов“, вклучена порано и во мојата збирка „Земјата и љубовта“ ја печатам овде пак дека тематски блиску се сврзува со некои од другите работи, а освен тоа сега е наместа значително прередактирана.

Скопје, 12 јуни 1953 г.

Б. К.

Блаже Конески
П Е С Н И

*

Нацрт на корницата
Василие Поповик – Цнцо

*

Коректор
Миладин Танев

*

Издавач
Книгоиздателство за уметничка литература
„Кочо Рацин“ - Скопје

*

Книгата е печатена во месец септемврн 1953
година во печатницата „Гоце Делчев" 1 (3647)
во тираж од 1.000 примероци